

Katarzyna J. CHOJNACKA*

 <https://orcid.org/0000-0002-8135-0867>

„... *jak pogodzić konkurencyjność gospodarki z realizacją społecznych celów rozwoju, którym rynki nie potrafią sprostać*”¹.

EKONOMIA SPOŁECZNA W POLSCE A ROZWÓJ GOSPODARCZY

Abstrakt

Przedmiot badań: W artykule zaprezentowano wybrane rozważania nt. ekonomii społecznej w Polsce, łącząc je z determinantami i wskaźnikami rozwoju gospodarczego. Samą ekonomię społeczną potraktowano przy tym jako część narodowej gospodarki globalnej. Ze względu na charakter rozważań, wnioski płynące z analizy dostępnych danych jakościowych i ilościowych – ujęte w treści – poprzedzono zwięzłą prezentacją założeń obu obszarów wykazanych w tytule. Artykuł koresponduje z innym tekstem autorki nt. *Ekonomii Społecznej (Social Economy)*, opublikowanym w 2019 r. Aby uniknąć powtórzeń, w bieżącym tekście zawężono analizę jedynie do kilku aspektów definicyjnych i badawczych.

Cel badawczy: Bezpośrednim celem autorki była diagnoza bieżącego stanu rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w kontekście rozwoju gospodarczego, z uwzględnieniem jego mierników i determinantów. Ponieważ przedłożony do druku tekst ma stanowić wprowadzenie w zagadnienie polskiej gospodarki społecznej, przeważająca jego część ma charakter teoretyczny. Celem pośrednim była analiza dostępnego stanu wiedzy (również w zakresie danych jakościowych i ilościowych) poprzedzona próbą znalezienia aktualnych makro wielkości opisujących wskazany stan. Przyjęto przy tym, iż hipoteza badawcza brzmi: istnieje związek pomiędzy stanem rozwoju ekonomii społecznej w Polsce a rozwojem gospodarczym kraju.

Metoda badawcza: Artykuł powstał w oparciu o zestawienie stanu aktualnej literatury przedmiotu (również obcojęzycznej), raportów oraz dostępnych danych makroekonomicznych. Ma, wobec powyższego, charakter syntezujący aspekty społeczno-ekonomiczne.

* Dr, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Prawa i Nauk Społecznych, Katedra Ekonomii i Finansów; e-mail: katarzyna.chojnacka@ujk.edu.pl

¹ Fragment recenzji prof. Michała Gabriela Woźniaka do książki: *Społeczna Gospodarka Rynkowa: Polska i integracja europejska*, E. Mączyńska, P. Pysz (red.), PTE & Fundacja Konrada Adenauera, Przedstawicielstwo w Polsce, Warszawa 2018.

Wyniki: W efekcie artykuł stanowi kompilację kilku istotnych dla rozwoju gospodarczego Polski wątków. Z przeprowadzonej analizy wynika, że istnieje potrzeba pogłębienia analizy stanu ekonomii społecznej w Polsce, której poniższy tekst jest częścią. W oparciu o aktualne dane i badania literaturowe stwierdzono, że bardziej precyzyjna ocena stanu rozwoju będzie możliwa do przeprowadzenia najwcześniej w pierwszej połowie 2020 r., czyli niezwłocznie po opublikowaniu danych ilościowych przez GUS.

Słowa kluczowe: ekonomia społeczna, rozwój gospodarczy, trzeci sektor gospodarki.

Klasyfikacja JEL: L38, D91, O1

1. Wstęp

Ekonomia społeczna (inaczej gospodarka społeczna) nie jest ani nowym zjawiskiem, ani też nową kategorią ekonomiczną². Badanie jej różnych aspektów jest uwarunkowane tym, iż dotyczy systemu ekonomicznego, którego istotą jest działalność człowieka (niezwykle skomplikowanego podmiotu ekonomicznego, podejmującego wiele równoległych aktywności w pojedynkę lub w grupie³). Co więcej, mimo upływu czasu nadal nie istnieje uniwersalna koncepcja rozwoju ekonomii społecznej (którą dałoby się bez zastrzeżeń wykorzystać w polskich realiach). Dlatego też w ramach globalnej gospodarki da się wyodrębnić różne modele społeczne: liberalny, skandynawski, korporacyjny czy śródziemnomorski⁴. Należy jednak zauważyć, iż w ramach dotąd przebadanych modeli ich autorzy koncentrowali się jedynie na prezentacji ich głównych cech⁵. Pojawiające się

² **J. Defourny, P. Develterre**, *The Social Economy: The Worldwide Making of a Third Sector*, w: *L'économie sociale au Nord et au Sud*, The Boeck 1999, s. 3.

³ Wspólne inicjatywy mogą wynikać z poczucia „podobnego myślenia”, np. na temat wyzwań dotyczących innowacji i przedsiębiorczości, trudności w robieniu nowych rzeczy. Mogą też wiązać się z koniecznością wymyślenia nowych kombinacji w układzie ludzie-wiedza-zasoby, które łącznie tworzą wartość. Por. **J. Waters-Lynch, J. Potts**, *The social economy of coworking spaces: a focal point model of coordination*, *Review of Social Economy* 2017/75/4, s. 3.

⁴ Model liberalny jest typowy dla USA, Wielkiej Brytanii, Nowej Zelandii i Australii; model korporacyjny jest typowy dla Niemiec, Austrii i Holandii; model skandynawski dotyczy takich państw, jak: Szwecja, Finlandia, Dania i Norwegia.

⁵ Metodologicznie rzecz ujmując, model ekonomii społecznej opiera się na różnych systemach społecznych i gospodarczych, które oferują różne, czasem nawet sprzeczne, sposoby rozwiązywania problemów społecznych. Odzwierciedla także stosunek państwa do każdego z obywateli oddzielnie oraz całego społeczeństwa łącznie (co jest konsekwencją ewolucji różnych parametrów o charakterze ekonomicznym, społecznym, prawnym czy kulturowym). Te parametry są specyficzne dla każdego kraju i skutkują istnieniem wymienionych modeli społecznych. Por. **N. Stukalo, A. Simakhova**, *Global parameters of social economy clustering*, *Problems and Perspectives in Management* 2018/16/1, s. 38.

natomiast kryzysy, konflikty czy nierówności potęgują potrzebę podejmowania dyskusji nad – wciąż zmiennym – stanem rzeczy⁶.

Po dogłębnej analizie genezy ekonomii społecznej⁷ autorka uważa, iż pojawiła się ona, aby „pomagać gospodarkom w rozwiązywaniu trudności”. Skoro tak, diagnoza obecnego stanu polskiej gospodarki jest jak najbardziej pożądana. Nie sposób jednak znaleźć „lekarstwa” na wszystkie dolegliwości gospodarki, stąd konieczność stałego dokonywania wyborów. Między innymi dlatego w niniejszym artykule znajdują się odniesienia tylko do wybranych aspektów i danych statystycznych.

Niestety, tytułowe pojęcie, mimo upływu czasu, nadal nie jest rozumiane jednoznacznie. Ważne staje się uszczegółowienie, co autorka będzie miała na myśli, kiedy będzie się nim posługiwała. Zatem ekonomię społeczną potraktujemy (w szeroki sposób) jako „ruch społeczny, który powinien doprowadzić do nowej wizji rozwoju Polski. Ekonomia społeczna jest sposobem na zaangażowanie trzeciego sektora w rozwój gospodarczy Polski”⁸. Należy zatem mieć na myśli poszukiwanie alternatywnych rozwiązań dla pojawiających się problemów o charakterze ekonomiczno-społecznym poprzez wypracowanie pewnej ścieżki systemowej (nieoznaczającej odrzucenia ani rynkowego, ani państwowego podejścia).

Wyłania się tu potrzeba podejmowania lokalnych inicjatyw do walki z problemami społecznymi. Jak wskazują badania prowadzone w innych krajach w latach 60. i 70. XX w., programy polityczne o państwowym charakterze mniej służyły rozwojowi w ramach ekonomii społecznej niż gdyby podejmowane były na poziomie lokalnym lub regionalnym (będąc wówczas odpowiedzią na potrzeby lokalnej ludności). Zatem siłą napędową rozwoju gospodarczego stanowił rozwój kierowany i kontrolowany przez społeczności lokalne⁹. Z drugiej jednak strony inicjatywy takie będą możliwe do wprowadzenia jedynie wówczas, gdy wypracowane zostaną ogólnosystemowe zmiany. Chodzi tu o decyzje wpływające na gospodarkę rynkową (w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu) czy

⁶ *Ibidem*, s. 36.

⁷ Jak podaje L.M. Mudura, rolę i wielkie znaczenie modeli społecznych uznano dopiero pod koniec lata 80. XX w., por: **L.M. Mudura**, *The Evolution of the Social Economy Concept in Europe*, *Annales of the University of Oradea, Economic Science Series* 2015/24 (2), s. 728–729.

⁸ **A. Giza-Poleszczuk, J. Hausner**, *Introduction – The social Economy and Growth*, w: **A. Giza-Poleszczuk, J. Hausner** (red.), *The Social Economy in Poland. Achievements, Barriers to Growth and Potential in Light of Research Results*, Foundation for Social and Economic Initiatives, Warsaw 2008, s. 15.

⁹ **J. Defourny, P. Develterre**, *The Social Economy: The Worldwide Making of a Third Sector*, w: *L'économie sociale au Nord et au Sud*, The Boeck 1999, s. 9.

oddziałujące na całe państwo (a tu: wspólne zarządzanie, partnerstwo publiczno-społeczno-prywatne).

Z kolei rozwój gospodarczy, do którego nawiązuje definicja ekonomii społecznej, jest procesem przechodzenia do stanów lub form o charakterze bardziej złożonym, czy wręcz doskonalszych¹⁰. Zmiana, o której mowa, ma wymiar jakościowy, a do jej oceny służy przyjęty system wartości. Przykładowo, w krajach zachodnich ekolodzy oraz zwolennicy zrównoważonego rozwoju tworzą dziś nowe rodzaje spółdzielni i organizacji wzajemnej pomocy. Mają one na celu wdrażanie zasad ekologicznych (promowanie recyklingu). Mamy wobec tego zrównoważony rozwój zasobów naturalnych oraz społecznie i ekologicznie odpowiedzialną turystykę¹¹.

W analizach ekonomicznych terminu „rozwój” używa się w połączeniu z innymi określeniami, jak np.: rozwój gospodarczy, rozwój społeczno-gospodarczy, rozwój autonomiczny czy rozwój zrównoważony. L. Balcerowicz pojęcie *rozwoju gospodarczego* powiązał z systematyczną, długofalową i masową poprawą materialnych warunków życia społeczeństwa. Jednocześnie podkreślił, że owo społeczeństwo stawia pewne oczekiwania w stosunku do gospodarki¹². Niemalże znaczenie odgrywają tu zatem wszelkie instytucje, w tym, poza instytucjami państwowymi czy bankami, także instytucje trzeciego sektora oraz – co istotne – współpraca między nimi.

W opinii przedstawicieli ekonomii społecznej dzięki zbiorczym inicjatywom takich instytucji, jak: organizacje prywatne, stowarzyszenia i organizacje rządowe (*collective action*) i ich współpracy w zakresie „błędów rynku” (dotyczących chociażby opieki zdrowotnej) – powstają dobra wspólne.

2. Wybrane założenia ekonomii społecznej z punktu widzenia teorii

Do ekonomii społecznej można podejść zarówno instrumentalnie, jak i systemowo. Wszystko po to, by wyodrębnić jej praktyczne zalety, ale i konsekwencje. To co ją odróżnia od innych rodzajów działalności (np. tej wolnorynkowej), to wartości moralne i społeczne.

W przeszłości pole działania podmiotów ekonomii społecznej zamykało się często w ramach:

- oferowania usług socjalnych oraz

¹⁰ *Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/rozwój.html>; stan na 17.08.2019 r.

¹¹ *Ibidem*, s. 10.

¹² L. Balcerowicz, *Wolność i rozwój. Ekonomia wolnego rynku*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998.

- tworzenia miejsc pracy dla osób z grup społecznych znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Obecnie ekonomia społeczna obejmuje wszystkie działania o charakterze ekonomicznym, prowadzone przez przedsiębiorstwa, ale przede wszystkim spółdzielnie, stowarzyszenia i towarzystwa wzajemnych korzyści, które od strony etycznej kierują się następującymi zasadami: współdziałanie członków lub społeczności (ważniejsze od zysku); niezależne zarządzanie; demokratyczny proces decyzyjny; prymat ludzi i pracy nad kapitałem w podziale dochodów¹³.

Należy zatem skoncentrować się na bliższym poznaniu podmiotów ekonomii społecznej. Są one bowiem bardzo przydatne dla właściwego funkcjonowania lokalnych społeczności. Często, korzystając z powodzeniem z lokalnego know-how i lokalnie znanych technologii, kultywują lokalne dziedzictwo, które poza lokalnym kontekstem może nie mieć istotnej wartości ekonomicznej¹⁴. Od strony czysto ekonomicznej ekonomia społeczna zajmuje się zasadami i prawidłowościami dotyczącymi podziału dochodu (przypadającego na osobę). Wobec czego zajmuje się, mówiąc ogólnie, kwestią sprawiedliwości społecznej, a co się z tym wiąże: przeciwstawia się „ludzkiemu nieszczęściu”.

Ekonomia społeczna łączy takie kwestie, jak sprawiedliwość społeczną, godność, dobro wspólne, demokrację, solidarność i spójność społeczną, odpowiedzialność społeczną, pomocniczość i inne. Wszystkie te kategorie mają wiele znaczeń dla ekonomistów i tak jak pojęcie główne nie są jednoznaczne. Ponadto znajdują wyjaśnienie w innych naukach społecznych. W ekonomii społecznej akceptowane jest istnienie sprawiedliwości współdziałającej (spółdzielczej).

Z mikroekonomicznego punktu widzenia ekonomia społeczna jest realizowana przez człowieka (socio-homo-oeconomicus) w wielu wymiarach. Ludzie często pracują razem dla szczęścia wszystkich lub dla wzajemnej pomocy. Dlatego produkują i sprzedają towary lub usługi głównie te, których ani rynek, ani państwo nie oferuje. Ekonomia społeczna jest zatem wynikiem wydajności społecznej i kalkulacji ekonomicznej.

Przez ostatnie pół wieku, a może i więcej ekonomia społeczna starała się wyjaśnić i zbadać związek między ekonomią a wartościami społecznymi. Powstawały w tym czasie teorie zachowań i interakcji podmiotów gospodarczych opisywanych przez pryzmat koncepcji kapitału społecznego i rynków społecznych. Badano także społeczne skutki zmian gospodarczych¹⁵.

¹³ J. Defourny, P. Develterre, *op. cit.*, s. 16.

¹⁴ K.J. Chojnacka, *The Polish model of a social economy with the financial aspects and profits at background – from the general theory to practice*, eFinanse 2019/15/3, s. 31 i nast.

¹⁵ J. Potts, J. Hartley, *How the social economy products innovation*, Review of Social Economy 2015/73/3 [DOI: 10.1080/00346764.2015.1067756], s. 17–18.

3. Ekonomia społeczna w Polsce – stan obecny

W Polsce ekonomia społeczna posiada długą tradycję, sięgającą XIX w. W 1914 r. na ziemiach polskich istniało 3745 spółdzielni, które liczyły 1 458 562 członków. Jednak zmienne losy naszego kraju „chwilowo” spowodowały zmianę kultury organizacji. Po negatywnym wpływie komunizmu na instytucje społeczne pod koniec XX w. nastąpiły zmiany pozwalające na powrót do „genetycznego kodu”, jaki miała gospodarka¹⁶. Wiele organizacji zaczęło koncentrować się wówczas na problemach o charakterze socjalnym i bezrobociu¹⁷.

Warto podkreślić, iż w ramach ekonomii społecznej powinniśmy się skoncentrować na tym, co ma znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Wynika to z faktu, iż „[...] to co mierzymy, wpływa na to, co robimy. Jeśli mierzymy rzeczy niewłaściwe, to będziemy działać źle. A jeśli czegoś nie mierzymy, to nie zwracamy na to uwagi i postępujemy tak, jak gdyby dany problem w ogóle nie istniał”¹⁸. A ekonomia powinna, jak słusznie twierdzi E. Mączyńska, dawać odpowiedzi, jak zaleczyć rany społeczne, które „rozdrapał” między innymi ostatni wielki kryzys¹⁹.

Według stanu na grudzień 2018 r. w Polsce zarejestrowanych było 143 tys. organizacji społecznych. Szacunkowo, aktywnie działało nie więcej jak 70% z nich, tj. około 80 tys. stowarzyszeń i fundacji. Wykres 1 pokazuje, jak liczba ta zmieniała się po 1989 r. Do sfery społecznej należą też koła łowieckie, związki zawodowe, spółdzielnie socjalne, cechy rzemieślnicze, instytucje kościelne i partie polityczne. Przyglądając się ich przestrzennemu (regionalnemu) zróżnicowaniu, warto zaznaczyć, że największa liczba zarejestrowanych instytucji

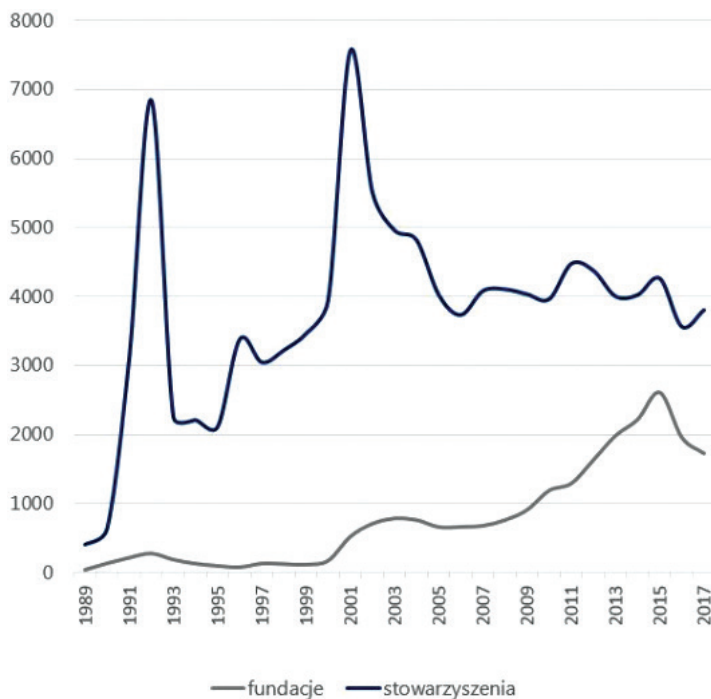
¹⁶ Od 1989 r. Polska przeszła szybką transformację na drodze do demokracji (od centralnej gospodarki planowej do gospodarki rynkowej). W Polsce, która jest stosunkowo młodym społeczeństwem w kontekście Unii Europejskiej (UE), można zaobserwować dwa trendy: malejące tempo wzrostu populacji i stopniowo starzejące się społeczeństwo. Polska doświadcza także niedociągnięć zarówno w sieci transportowej, jak i dostępności internetu szerokopasmowego. Natomiast kwestie energii i klimatu w Polsce wynikają z dwóch czynników: polityki UE i zależności polskiej gospodarki od węgla. Od strony społecznej problemy te nabierają istotnego znaczenia. Por. **W. Visser, N. Tohurst** (red.), *The World Guide to CRS. A country by-Country Analysis of Corporate Sustainability and Responsibility*, New York, Routledge 2017.

¹⁷ **J. Hausner**, *Social economy and development in Poland*, w: *The Social Economy: International perspectives on economic solidarity*, Ash Amin Ed., Zed Books, London 2013, s. 11.

¹⁸ **J.E. Stiglitz, J.P. Fitoussi, M. Durand**, *Poza PKB. Mierzmy to co znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego*, Biuletyn PTE 2019/2, s. 8–9.

¹⁹ **A. Ramotowski**, *Gospodarka rynkowa podgryza własne korzenie*, wywiad z prof. E. Mączyńską, Biuletyn PTE 2019/4 (84), s. 9.

WYKRES 1: Liczba rejestrowanych stowarzyszeń i fundacji w Polsce

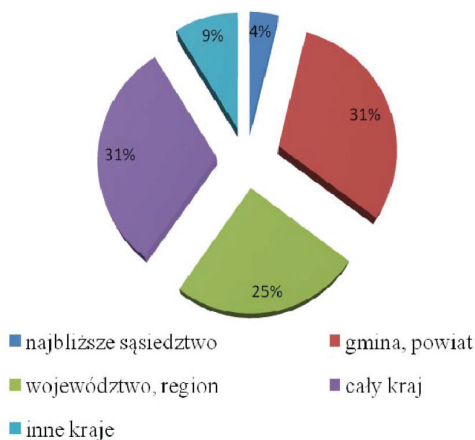
Źródło: fakty.ngo.pl/fakt/liczba-ngo-w-polsce; stan na 25.09.2019 r.

dotyczy Mazowsza (tu zwłaszcza miasta Warszawy). Najmniej natomiast jest ich w województwach: opolskim, lubuskim, podlaskim i świętokrzyskim. Tu liczba zamyka się w 4 tys.

Warto zaznaczyć, iż około 35% organizacji skoncentrowanych jest na lokalnych działaniach, a 31% na działaniach o charakterze ogólnokrajowym. Są też stowarzyszenia i instytucje, które poza działalnością o zasięgu regionalnym uaktywniają się na arenie międzynarodowej. Skalę działania organizacji zaprezentowano na wykresie 2.

Jak wspomniano we wstępie, w celu osiągnięcia pożądanego poziomu rozwoju niezbędna jest współpraca między instytucjami i sektorami. Wynika ona z konstytucyjnej zasady subsydiarności (inaczej pomocniczości). Realizowanie zadań na danym szczeblu odbywa się, jeśli ich realizacja na innym nie jest możliwa. Zatem pewne działania z powodzeniem można oddelegować do jednostek, rodzin czy wspólnot zamiast powierzać je władzom. W praktyce oznacza to tyle,

WYKRES 2: Skala działania organizacji NGO (non-government organization) w Polsce w 2018 r.

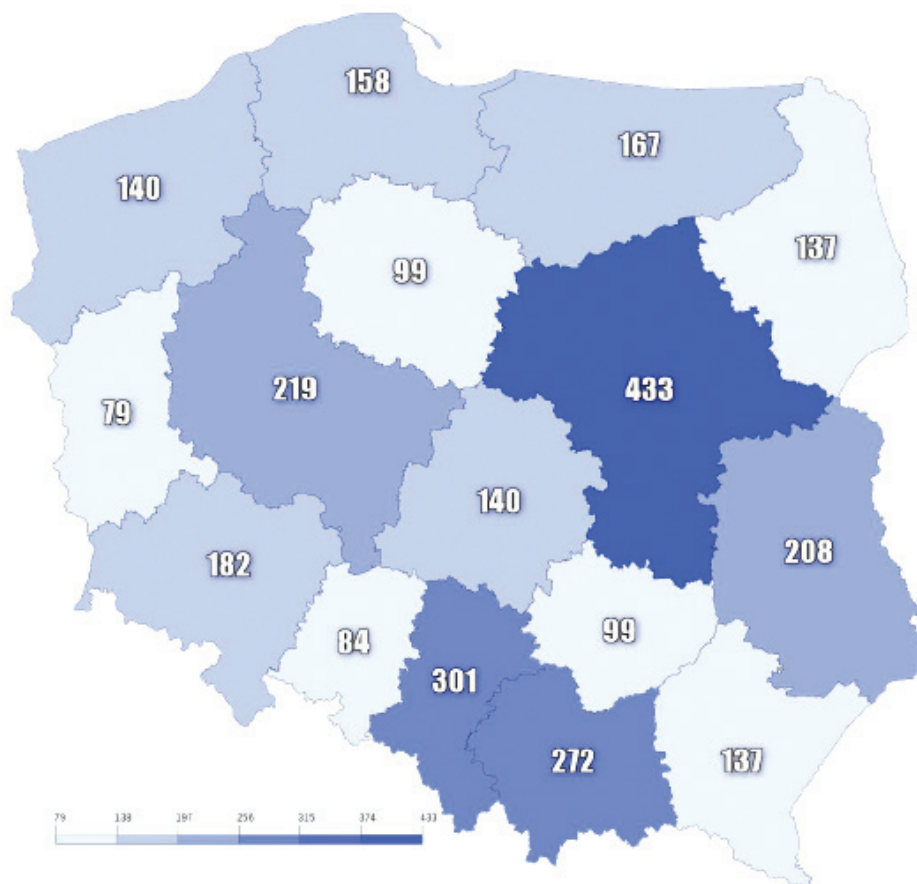
Źródło: opracowanie własne na podstawie: fakty.ngo.pl/fakt/liczba-ngo-w-polsce; stan na 25.09.2019 r.

Jeżeli jakieś problemy mogą zostać skutecznie rozwiązane przez np. organizację pozarządową. Państwo powinno pozwalać na działania społeczeństwu obywatelskiemu, rodzinom czy wolnemu rynkowi (zarówno na poziomie gminy czy szerzej: regionu). Wobec takiego stanu rzeczy (w świetle przywołanej zasady, którą często określa się słowami: tyle państwa, ile to konieczne, a społeczeństwa – na ile to możliwe) współpraca wszystkich organizacji z władzą publiczną jest istotna. Jedyne co może ulegać zmianie, to formy tejże współpracy. Znaczenie ma tu właściwe planowanie działań i opracowanie ram prawnych do ich przeprowadzenia. Nie należy też zapominać o konsultowaniu działań o charakterze strategicznym z władzą publiczną, aby uniknąć powtórzeń czy niedomówień. Pomocne może się tu okazać wspólne planowanie działań przez oba sektory: publiczny i samorządowy. Takie działania o charakterze synergii mają szansę przynieść bardziej wymierne efekty. Ponadto niezbędne jest wsparcie finansowe ze strony władz publicznych inicjatyw o charakterze lokalnym.

Ze względu na ostatni wspomniany aspekt, tj. finansowanie, optymalnym rozwiązaniem może się wydawać takie, w którym władze prześlą całość zadania do realizacji danej organizacji czy instytucji wraz z niezbędnymi środkami finansowymi. Bez nich realizacja danego działania nie jest możliwa²⁰.

²⁰ Wszelkie informacje znajdują się: <https://poradnik.ngo.pl/jak-mozna-wspolpracowac-z-administracja>; stan na 3.09.2019 r.

WYKRES 3: Liczba nadesłanych ofert w podziale na województwa

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Programu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2018, Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2019, s. 17.

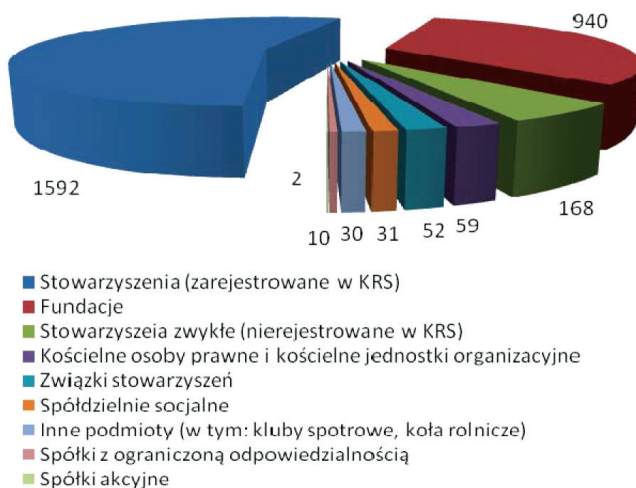
Od strony formalnej władze publiczne nie mają obowiązku podejmowania współpracy z organizacjami. Jednak dobrze przeprowadzona współpraca może przynieść mierzalne efekty. Nie bez powodu zatem pojawiają się środki finansowe dla wspierania sektora pozarządowego (np. Fundusz Inicjatyw Obywatelskich). Niestety, ze sprawozdania finansowego za 2018 r.²¹ wynika, iż wartość

²¹ Sprawozdanie z realizacji Programu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2018, Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego,

wnioskowanych dotacji była 8-krotnie większa niż środki przeznaczone na ten cel. Świadczy to o dużych potrzebach III sektora w zakresie działalności społecznej. W rodzimym województwie autorki niniejszego tekstu złożono jedynie 99 ofert w porównaniu z 433 ofertami z województwa mazowieckiego, 272 ofertami małopolskiego czy 301 ofertami z województwa śląskiego (wykres 3).

W 2018 r., w łącznej ilości złożonych przez wszystkie instytucje ofert, najwięcej należało do stowarzyszeń zarejestrowanych w KRS (1592 oferty). Wnioskowały one o łączną kwotę 245 275 132 zł. Najmniej, bo tylko 2 oferty, pojawiło się wśród spółek akcyjnych (przy łącznej kwocie wnioskowanej dotacji 997 200 zł) (wykres 4).

WYKRES 4: Liczba ofert złożonych w edycji 2018 w programie FIO z uwzględnieniem prawnej formy oferentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie z realizacji Programu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2018, Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2019, s. 19–21.

Wykazane środki finansowe zostały przeznaczone na wiele rodzajów aktywności. Znalazły się tu zróżnicowane cele, pogrupowane w 4 priorytetach. W ramach priorytetu I (Małe inicjatywy) realizowano jedynie 26 regionalnych i lokalnych projektów. Znacznie więcej zadań zrealizowano w ramach pozostałych trzech

priorytetów, tj. II (Aktywne społeczeństwo – 353 projekty), III (Aktywni Obywatele – 118 projektów) czy IV (Silne organizacje pozarządowe – 43 projekty) (tabela 1).

W obecnych realiach każde z przywołanych zadań ma na celu pomaganie niskobudżetowym organizacjom w podejmowaniu działań wspierających szeroko pojmowany rozwój. Mimo zróżnicowanej tematyki realizowanych projektów z danych jednoznacznie wynika, że największa część z nich (18,9%) to inicjatywy wspomagające rozwój wspólnot i społeczności lokalnych. Znalazły się tu zarówno projekty wspierające wolontariat jako sposób na aktywizację społeczną młodych ludzi (priorytet II – w ramach rozwijania wolontariatu), jak i projekty angażujące obywateli w społeczną kontrolę jakości i stanu infrastruktury rowerowej z użyciem narzędzi online opartych na interaktywnych mapach (priorytet III – w ramach: wzrost znaczenia organizacji strażniczych i rzeczniczych) czy też te przyczyniające się do zwiększenia zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne, jak np.: projekt „Mazowia dla Mazowsza. Mazowiecka sieć organizacji pozarządowych” (priorytet IV – w ramach zwiększania kompetencji organizacji obywatelskich). Niestety brak jest statystycznych danych, pozwalających precyzyjnie określić wpływ tychże działań na rozwój gospodarczy Polski jako całości.

TABELA 1: *Odsetek ofert dofinansowanych w ramach priorytetu II, III i IV z Programu RSO w 2018 r. i ich zadania*

Nazwa realizowanego zadania	Odsetek ofert w ramach priorytetów (%)
1	2
Tworzenie warunków rozwoju bezpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego	1,42 (II)
Rozwój przedsiębiorczości społecznej	0,28 (II)
Wspieranie aktywnych form integracji społecznej	46,18 (II)
Aktywna współpraca wspólnot lokalnych i instytucji publicznych	3,4 (II)
Poprawa zdolności organizacji pozarządowych do mobilizowania zasobów	3,68 (II)
Rozwijanie wolontariatu	18,98 (II)
Aktywizacja obywateli w sprawach wspólnotowych	26,06 (II)
Wspieranie tworzenia partnerstw (w tym partnerstwa publiczno-społecznego) i innych form współpracy, służących aktywizacji obywateli oraz przekazywaniu im realizacji zadań publicznych	0,85 (III)

TABELA 1 (cd.)

1	2
Wzrost znaczenia organizacji strażniczych i rzeczniczych	0,85 (III)
Rozwijanie edukacji obywatelskiej i kompetencji społecznych	78,81 (III)
Zwiększanie wpływu obywateli na polityki publiczne	19,49 (III)
Wspieranie działań o charakterze systemowym	18,60 (IV)
Zwiększanie kompetencji organizacji obywatelskich	81,40 (IV)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie z realizacji Programu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2018, Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2019, s. 22–26.

4. Kilka faktów na temat rozwoju gospodarczego

Już w 2000 r., na Szczycie Milenijnym Zgromadzenia Ogólnego ONZ (w dniu 6 września), wyliczono największe problemy na świecie. Znalazły się wśród nich:

- wyeliminowanie skrajnego ubóstwa i głodu,
- zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym,
- promowanie równości płci i awans społeczny kobiet,
- ograniczenie umieralności dzieci,
- poprawienie opieki zdrowotnej nad matkami rodzącymi,
- stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi,
- ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych,
- stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju²².

Pięćdziesiąt lat wcześniej Wilhelm K. Kappa opublikował pierwszą, istotną dla omawianego zakresu wiedzy, pracę nt.: *The Social Cost of Private Enterprise*, a osiemnaście lat później powstał Klub Rzymski będący organizacją zreszającą zarówno polityków, jak i naukowców czy biznesmenów, którym globalne problemy świata nie były obojętne²³.

Główną hipotezą wszelkich badań rozwoju gospodarczego jest hipoteza o określonym powodzeniu (wzbudzaniu) kumulatywnego procesu

²² S. Czaja, *Milenijne Cele Rozwoju – wsparcie rozwoju zrównoważonego czy globalna fikcja?*, w: „Rozwój – godność człowieka – gospodarowanie – poszanowanie przyrody”. *Księga Pamiątkowa prof. zw. dr hab. Franciszka Pionka*, PWE, Warszawa 2007, s. 125–146.

²³ S. Czaja, A. Bedla, J. Włodarczyk, *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Difin, Warszawa 2012, s. 83.

społeczno-ekonomicznego²⁴. Wynika z niej, iż zmiana jednej zmiennej musi spowodować zmianę drugiej zmiennej. Zmiany te, będące wynikiem sprzężeń zwrotnych, wzmacniają wzajemne zależności. Zmiany pozytywne przyczyniają się bowiem do wzrostu, natomiast zmiany negatywne prowadzą do recesji. Posługując się koncepcją G. Myrdala, należy zauważyć, iż rozwój uzależniony jest od celów społecznych. Na system społeczny mają wpływ niezależne składowe, wśród których Myrdal wyodrębnił sześć kategorii (są to: produkcja i dochody, warunki produkcji, poziom konsumpcji, stosunek do życia i pracy, instytucje, polityka)²⁵. Uważał, że między tymi kategoriami występuje jednokierunkowa zależność. Przywołał ten fakt m.in. Z. Gazda. Ponadto zwrócił uwagę na inny element Myrdalowskiej teorii. Mianowicie w ujęciu G. Myrdala w krajach rozwiniętych w normalnych warunkach rozwój (czy inaczej: kumulatywny proces wstępujący) jest możliwy. Jednak kraje słabiej rozwinięte posiadają hamulce rozwoju wynikające z faktu, że poziom rozwoju w nich jest niski. Jeden hamulec można jednak przezwyciężyć, ale tylko wtedy, gdy zlikwidowane zostaną inne hamulce²⁶.

Rozwój gospodarczy to proces długofalowy, obejmujący przemiany, jakie dokonują się w gospodarce. Obejmuje zmiany o charakterze jakościowym (obejmujące zmiany organizacji społeczeństw). Możemy analizować rozwój w trzech obszarach. Po pierwsze: w aspekcie rzeczowym, który wyraża się np. w szybszym wzroście przemysłu przetwórczego niż wydobywczego czy w szybszym wzroście sfery usług konsumpcyjnych w porównaniu ze wzrostem całej sfery produkcji materialnej. Po drugie: w aspekcie własności, wyrażający się w powstawaniu własności państwowej i komunalnej, w rosnącym udziale wielkich korporacji w ogólnym zasobie kapitału, np. w powstawaniu coraz większej liczby międzynarodowych korporacji. Po trzecie możemy na rozwój patrzeć przez pryzmat instytucjonalny (związany z rosnącą rolą instytucji państwowych, budżetu państwa oraz systemu bankowego i rynku kapitałowego w funkcjonowaniu gospodarki narodowej). Za każdym razem zauważalna będzie wewnętrzna zmiana społeczna czy także zmiana struktury zawodowej (związana z poprawą bytu społeczeństwa).

²⁴ **J. Grzeszczak**, *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, Prace Geograficzne nr 173, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyńskiego, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1999, s. 14.

²⁵ **G. Myrdal**, *Przeciw nędzy na świecie*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1975, s. 75.

²⁶ **Z. Gazda**, *O zastosowaniu koncepcji „kumulatywnej, okrężnej przyczynowości” do kategorii wyboru ekonomicznego*, w: **U. Zagóra Jonszta** (red.), *Dokonania współczesnej myśli ekonomicznej – znaczenie kategorii wyboru w teoriach ekonomicznych i praktyce gospodarczej*, Katowice 2010, s. 50.

Od kilku lat daje się zaobserwować rosnące zróżnicowanie dochodowe (tak pomiędzy państwami, jak i regionami czy poszczególnymi ludźmi). Stąd też, w ekonomii pojawiła się koncepcja dotycząca rozwoju zintegrowanego. Chodzi tu o równomierny rozwój poszczególnych sfer życia, sektorów gospodarki, regionów państwa lub świata. Jego konsekwencji doświadczają wszystkie grupy społeczne. Pojawianie się pozytywnych zmian w jednej dziedzinie (i/lub branży, regionie, grupie społecznej), może wywoływać podobne procesy w innych. Zmiany wskaźników rozwoju społecznego wiążą się z poprawą kondycji ekonomicznej całego społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi najbardziej potrzebujących. Zatem można jednoznacznie uznać, iż rozwój zintegrowany to rozwój, w którym proporcjonalnie uczestniczą wszyscy. W koncepcji rozwoju zintegrowanego istotna jest nie tylko indywidualna sytuacja ekonomiczna jednostki, ale też otoczenie polityczne, społeczne, prawno-instytucjonalne czy kulturowe. Celem i efektem zintegrowanego rozwoju jest osiągnięcie wzrostu dobrobytu społeczno-ekonomicznego oraz (proporcjonalna do aktywności ekonomicznej i wkładu pracy) partycypacja w efektach wzrostu gospodarczego oraz likwidacja obszarów biedy²⁷.

W ocenie rozwoju gospodarczego przydatne stają się wskaźniki oparte w znacznej części na zmiennych niezależnych o trudno mierzalnym charakterze. Nie są to tzw. twarde wskaźniki ekonomiczne, a do ich wyliczenia często trzeba stosować odmienne kryteria (tabela 2). Wskaźniki te pozwalają na dokonywanie porównań zarówno w ujęciu przestrzennym, jak i czasowym. Jak podkreśla E. Polak, rozwój zintegrowany można mierzyć, wykorzystując do tego korelację pomiędzy różnymi miernikami dobrobytu w odniesieniu do poszczególnych grup społecznych. I tak na przykład można porównać tempo wzrostu dochodów z kapitału, dochodów z pracy i dochodów z innych (niezarobkowych) źródeł utrzymania. Można także wykorzystać informacje nt. wzrostu dochodów globalnych lub per capita pomiędzy poszczególnymi regionami kraju, lub pomiędzy miastem a wsią czy też wzrost PKB w kraju ze wzrostem zamożności 10% najbardziej potrzebujących obywateli lub ze średnim czasem poszukiwania pracy przez bezrobotnych, lub wzrost PKB per capita ze zmianą dostępności cenowej mieszkań, samochodów, lub dostępności czasowej do wysoko specjalistycznych zabiegów lekarskich (np. ile czasu czekają średnio na przeszczep nerki, wymianę stawu kolanowego, badanie rezonansem magnetycznym osoby należące do określonych grup dochodowych i jak to się zmienia w czasie)²⁸.

²⁷ Polak E., *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny – trudności z pomiarem*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy 2014/1/37, s. 7.

²⁸ *Ibidem*, s. 14–15.

TABELA 2: *Wybrane wskaźniki rozwoju społeczno-ekonomicznego*

Nazwa wskaźnika	Zwięzły opis
1	2
HDI – wskaźnik rozwoju społecznego	<ul style="list-style-type: none"> – wskaźnik publikowany jest przez UNDP (dla 187 państw) – służy do oceny poziomu społecznego rozwoju danego kraju lub regionu na tle innych lub w porównaniu z wynikami z poprzednich lat – wyznaczany jest na podstawie mierników dotyczących trzech wymiarów rozwoju społecznego (średnia ważona): przeciętne dalsze trwanie życia, skolaryzacja (wskaźnik na wszystkich poziomach nauczania, wskaźnik umiejętności czytania i pisanie) oraz PKB per capita (według PPP) – może przybierać wartość od 0 do 1 (0–0,5 – kraj słabo rozwinięty, 0,501–0,8 – kraj średnio rozwinięty, 0,801–1 – kraj wysoko rozwinięty) – w praktyce przyjmuje wartość od 0,28 do 0,943
HPI – indeks ubóstwa społecznego	<ul style="list-style-type: none"> – miernik poziomu i zasięgu ubóstwa w poszczególnych krajach (powołany przez ONZ) – służy do porównań w czasie i przestrzeni poziomu życia – składa się z trzech elementów: przeciętna spodziewana długość życia, poziom wykształcenia ludności, poziom ich życia – wyróżnia się HPI-1 i HPI-2, który stosuje się w zależności od ogólnego poziomu rozwoju badanego państwa*
HSI – wskaźnik cierpienia ludzkiego	<ul style="list-style-type: none"> – do obliczania służą dane: przewidywana długość życia, codzienne spożycie kalorii, dostęp do czystej wody, ochrona prawna dzieci, liczba uczęszczających do szkoły średniej, PNB per capita, stopa inflacji, poziom rozwoju technologii komunikacyjnej, zakres wolności gospodarczej, respektowanie praw człowieka (każdy z wymienionych wskaźników szacowany jest w skali 1–10) – HSI jest sumą wszystkich mierników; od 100 – państwo najbiedniejsze do 0 – państwo najbogatsze – odwrotność HSI można potraktować jako wskaźnik dobrobytu – wskaźnik uwzględnia też (w mniejszym stopniu) poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego, zadłużenie zewnętrzne, bezrobocie, zjawisko zatrudniania dzieci, przestępczość wśród młodocianych, podział PKB, liczbę lekarzy per capita, dostęp do określonych dóbr konsumpcyjnych
BLI – Indeks lepszego życia	<ul style="list-style-type: none"> – wprowadzony w 2010 r. przez OECD dla zmierzenia dobrobytu społeczno-ekonomicznego w krajach członkowskich – mierzy on 20 różnych wskaźników w 11 sektorach gospodarki – zawiera ocenę uzyskiwanych dochodów, posiadanego majątku, warunków mieszkaniowych (m.in. liczba pokoi na osobę, udział wydatków mieszkaniowych, dostęp do łazienki), sytuacji na rynku pracy, poziomu bezrobocia i jego struktury, warunków zatrudnienia, poziomu edukacji, stanu środowiska naturalnego, więzi wspólnotowych i zaangażowania społecznego, zdrowia, satysfakcji z życia, bezpieczeństwa oraz równowagi pomiędzy pracą a czasem wolnym – wskaźniki przyjmują wartość od 0 do 10 (im wyższa liczba, tym wyższa ocena)

TABELA 2 (cd.)

1	2
SLI – Satisfaction with Life Index	<ul style="list-style-type: none"> – wskaźnik skonstruowany przez A.G. White'a z University of Leicester na podstawie innych wskaźników syntetycznych badających jakość życia (wskaźników UNESCO, WHO, CIA, The New Economic Foundation, UNHDR, Veenhaven Database itp.) – podstawą do jego oszacowania są odpowiedzi na pytanie o subiektywną ocenę satysfakcji z życia skorelowane ze wskaźnikami dotyczącymi zdrowia, bogactwa i dostępu do edukacji – wyższa wartość wskaźnika to lepsza sytuacja danego społeczeństwa
HPI – Happy Planet Index 2,0	<ul style="list-style-type: none"> – współczynnik wprowadzony w 2006 r. przez Fundację Nowej Ekonomii (oparty na subiektywnej ocenie satysfakcji z życia w powiązaniu z długością życia i zapotrzebowaniem na zasoby naturalne w danym kraju) – przybiera on wartość od 0 do 100 (większa wartość świadczy o wyższej jakości życia)
LPI – Legatum Prosperity Index	<ul style="list-style-type: none"> – utworzony przez Legatum Institute jako miernik dobrobytu – badaniem objętych jest 110 państw, które zamieszkuje 90% światowej populacji – jest on oparty na 89 danych i zawiera 8 subwskaźników dotyczących: PKB per capita i tempa wzrostu gospodarczego, perspektyw poprawy poziomu życia, tzw. „dobrego rządzenia”, edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, wolności osobistej i obywatelskiej, więzi społecznych i zaufania społecznego – każdy z wymienionych subwskaźników dostarcza informacji zarówno nt. mierzalnego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak i nt. zmian jakościowych dotyczących jakości życia i zadowolenia z niego

Objaśnienia: * Dla obliczenia wartości HPI-1 (dla biednych krajów) za wskaźnik długo-wieczności przyjęto odsetek ludzi, którzy nie dożywają 40. roku życia (P1); za wskaźnik poziomu wykształcenia – odsetek analfabetów wśród populacji dorosłych (P2); za wskaźnik poziomu życia – komponent (P3) złożony z trzech zmiennych: odsetek ludzi niemających dostępu do wody pitnej (P3), do usług zdrowotnych (P32) oraz odsetek niedożywionych dzieci poniżej 5. roku życia (P33). W przypadku HPI-2 (dla zamożnych krajów) bierze się pod uwagę prawdopodobieństwo śmierci przed 60. rokiem życia, procent funkcjonalnych analfabetów, odsetek długotrwałego bezrobocia oraz odsetek ludności uzyskującej poniżej 50% mediany dochodów. Wskaźnik przybierać może wartość od 0 – bogactwo do 100 – skrajne ubóstwo. W przypadku HPI-2, informuje też o dobrobycie. Źródło: opracowanie własne na podstawie: **Polak E.**, *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny – trudności z pomiarem*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy 2014/1/37, s. 12–13.

Mimo, że na poziomie globalnym precyzyjna koncepcja ekonomii społecznej pojawiła się ponad dwadzieścia lat temu²⁹, to już wówczas podkreślano rolę sieci

²⁹ J. Defourny, P. Develterre, *op. cit.*, s. 9.

społecznych i opisywano jej wpływ na realia gospodarcze³⁰. Zgodnie ze stanem badań z 2018 r. Polska obok innych krajów (takich jak Słowenia, Węgry, Gruzja, Słowacja, Bułgaria, Litwa i Łotwa) charakteryzuje się cechami pasującymi do jednego z przywołanych we wstępie modeli. Chodzi o model śródziemnomorski³¹. Autorzy badań podają, iż w naszym kraju istnieje wysoki – ich zdaniem – poziom rozwoju systemu emerytalnego i zatrudnienia. Zwracają także uwagę na wysoki wskaźnik IEF (Index of Economic Freedom)³².

5. Zakończenie

Rozwój kraju jest zjawiskiem złożonym, zależnym od czynników o charakterze endo- i egzogenicznym. Gospodarka polska nadal stoi w obliczu konieczności przeprowadzenia wielu zmian systemowych (polegających m.in. na zapewnieniu środków finansowych). Widoczna jest także konieczność ograniczenia deficytu w sektorze finansów oraz zmiana sposobu finansowania nieefektywnych sektorów gospodarki. Nie bez znaczenia jest też usprawnianie poboru podatków oraz zdobywanie środków pomocowych UE.

Zgodnie z uchwałą nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019 r., zmieniającą uchwałą nr 164 z dn. 12 sierpnia 2014 r., w Polsce przyjęto Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 r. (podtytuł Ekonomia Solidarności Społecznej). Dokument ten został ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju. Podkreślono w nim rolę ekonomii społecznej, opracowując przy tym dwa cele szczegółowe. Po pierwsze dla osiągnięcia trwałego wzrostu gospodarczego (opartego o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną) zaplanowano przygotowanie rozwiązań prawnych ułatwiających małym i średnim przedsiębiorstwom ich bieżącą działalność, a także premiowanie tych form działania w przypadku realizacji usług zleczanych przez administrację rządową i samorządową. Zgodnie z zapisami uchwały zaplanowano wdrożenie mechanizmu zachęt podatkowych dla ich rozwoju oraz zwiększenia skali działalności. Z drugiej strony, w uchwale zapowiedziano wsparcie grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem oraz zapewniono o konieczności podejmowania działań na rzecz

³⁰ M. Granovetter, *The Impact of Social Structure on Economic Outcomes*, Journal of Economic Perspectives, 2005/19/, s. 44.

³¹ Charakteryzuje się on m.in. wysokim udziałem transferów do emerytur i aktywną stymulacją bezrobocia na rynku pracy.

³² N. Stukalo, A. Simakhova, *Global parameters of social economy clustering*, Problems and Perspectives in Management 2018/16/1, s. 44.

integracji społecznej. Całość prac ma się odbywać pod hasłem: rozwój społecznie wrażliwy i zrównoważony.

Wspomniana uchwała zwraca uwagę na jeszcze jedną ważną kwestię. Mianowicie, zgodnie z jej zapisami, w Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju wskazano na potrzebę przygotowania i realizacji projektu strategicznego pod nazwą „Ekonomia Solidarności Społecznej”³³. Podkreślono tu, że ekonomia społeczna jest sferą życia społeczno-gospodarczego, która pozostaje na pograniczu sektora przedsiębiorczości oraz sektora organizacji pozarządowych (które nie działają w celu maksymalizacji zysku). Solidarnościowy wymiar ekonomii społecznej (ekonomia solidarna) realizowany ma być przez te podmioty ekonomii społecznej – szczególnie przedsiębiorstwa społeczne – które w ramach swojej działalności przyjmują funkcje tworzenia miejsc pracy w celu aktywizacji oraz reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, świadczenia usług społecznych użyteczności publicznej oraz realizacji zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.

W konsekwencji, założenia, które przyjęto, wymuszają potrzebę ponownego zdefiniowania programów rozwoju, a dla polityki publicznej – wprowadzenie działań o większej efektywności na rzecz tworzenia miejsc pracy czy rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej i zadań publicznych w zakresie lokalnego rozwoju. Na uwagę zasługuje fakt, iż w ramach wspomnianego wcześniej Programu Inicjatyw Europejskich (w ramach współpracy władz publicznych z organizacjami) w ostatnich latach pojawiły się zadania na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W 2018 r. projekty z tego zakresu stanowiły 2,5% wszystkich złożonych ofert. Ponadto jedynie 30 ofert dotyczyło działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości (co stanowiło jedyne 1,04% wszystkich złożonych w minionym roku ofert). Dla porównania, w 2017 r. ofert w tym samym zakresie wpłynęło o 15 więcej, a ich udział w łącznej liczbie ofert wynosił 1,6%. W tym samym czasie widoczny był wzrost zainteresowania podmiotów strefą promocji i organizacji wolontariatu. Tu pojawiło się w 2018 r. 141 ofert, co stanowiło prawie 5% wszystkich ofert, przy czym w roku 2017 było ich 80.

Należy zauważyć, iż obecnie ekonomia społeczna (i solidarna) nie wpływa w istotny sposób na gospodarkę. Posługując się szacunkowymi danymi, w 2015 r. tworzyła ona ok. 1,2% PKB oraz odpowiadała za ok. 2,4% zatrudnienia

³³ Zgodnie z zapisami uchwały, ekonomia solidarna jest wyodrębnioną częścią ekonomii społecznej, a jej podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych.

w gospodarce. GUS na koniec 2019 r. miał przedłożyć dane dotyczące rachunku satelitarnego gospodarki społecznej, który będzie mierzył efekty ekonomiczne i całościowy wkład w gospodarkę narodową podmiotów ekonomii społecznej (wykorzystując przy tym takie makrowielkości, jak: PKB, produkcja globalna czy zatrudnienie). Niestety na dzień złożenia niniejszego artykułu do druku autorka nie dysponuje tymi danymi. Nie jest zatem możliwe zaprezentowanie aktualnych udziałów sektora w PKB. Możemy jedynie, od strony teoretycznej, wskazać, iż rachunek ten – na wzór rachunków narodowych, pozwoli na ustalenie, jakie znaczenie ma omawiany sektor w gospodarce kraju i jak wpływa on na rozwój gospodarki krajowej. To z tego rachunku powinny wynikać przywołane w artykule dane co do przepływów międzyinstytucjonalnych czy dane finansowe dotyczące ekonomii społecznej, w punktu widzenia całego kraju.

Na zakończenie należy podkreślić, iż rozwój lokalny, na którym koncentrują się obecnie działania podejmowane w ramach *Social Economy* w Polsce, nie stanowi rozwoju gospodarczego. „Jest to ruch kulturowy, ekonomiczny, społeczny, który ma tendencję do wzrostu dobrobytu społeczeństwa. Powinien rozpocząć się na poziomie lokalnym i rozprzestrzenić się do kolejnych poziomów. Powinien dowartościować zasoby terytorium i mieszkańców. Powinna to być kompleksowa, wielowymiarowa zmiana kompozycji logiki sektorowej”³⁴.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 r. miał ułatwiać programowanie środków EFS (w ramach programów operacyjnych) i zapewnić spójność między polityką publiczną a jej finansowaniem ze środków europejskich (o czym wspomniano w tekście). Wobec czego nadal istnieje potrzeba podejmowania działań o charakterze kompleksowym (por. schemat 1), aby inicjatywy lokalne zaczęły przynosić profity rozwojowe w skali kraju.

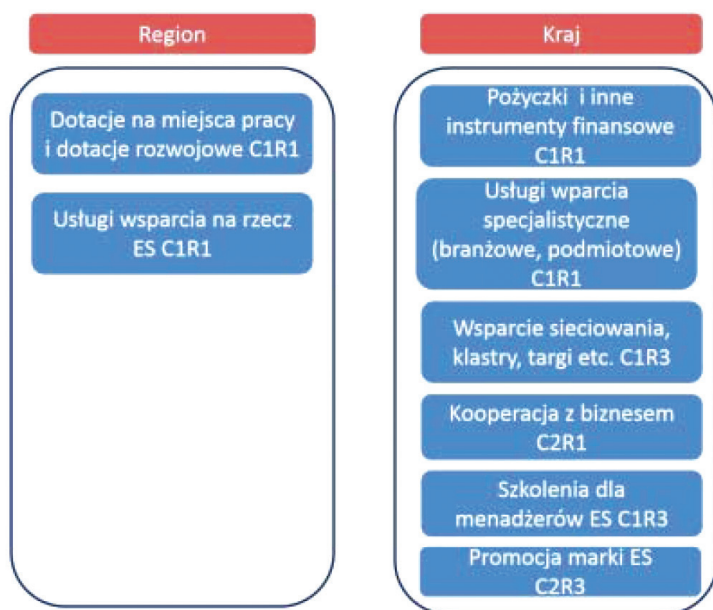
Trend na sprawy społeczne w Polsce jest widoczny. Jednak podejmowane dotąd działania wydają się nie wystarczać. Jak podkreślano na *X Kongresie Ekonomistów Polskich – Ekonomiści dla rozwoju*, potrzeba nadal więcej inkluzyjności i dbałości o sprawy socjalne. Przełom systemowy, który daje się zauważyć, oznacza również zmianę komunikacji społecznej (w ramach czwartej rewolucji przemysłowej). Stare idee i teorie nie pasują do nowej rzeczywistości, w której nastąpiła cyfryzacja pracy, a sama praca odbywa się często poza lokalizacją firmy³⁵. Pojawia się współdzielenie, w sytuacji kiedy problemem zaczyna być

³⁴ L. Macon, *Zjednoczone sejmiki rozwoju lokalnego*, Francja, czerwiec 1982, za: *Wstępny projekt założeń do ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej*, Warszawa, 21.04.2017, s. 18. http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/DOKUMENTY%20ROZNE/zalozenia_ustawa_ES_21.04.2017.pdf; stan na 4.10.2019 r.

³⁵ J. Waters-Lynch, J. Potts, *The social economy of coworking spaces: a focal point model of coordination*, *Review of Social Economy* 2017/75/4, s. 2.

popyt. Jednak „wiedza wspólna” dopiero powstaje. Zdaniem autorki nie może ona analizować jedynie wzrostu czy efektywności, co podkreślił J. Hausner. Musi koncentrować się przede wszystkim na jakości życia i rozwoju³⁶. Osiągnięcie stanu stabilności społecznej i gospodarczej może ponadto okazać się kluczowe dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego³⁷.

SCHEMAT 1: Cel szczegółowy: polityka rynku pracy, samozatrudnienie i gospodarka społeczna

Źródło: projekt rekomendowany przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, *Ekonomia społeczna w Polsce w nowej perspektywie finansowej 2020+, wnioski i rekomendowane rozwiązania*, 18.06.2019, http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/ES_2021-2027.pdf; stan na 4.10.2019 r.

³⁶ J. Hausner, *Ekonomia i społeczne imaginarium*, Biuletyn PTE 2019/2, s. 28.

³⁷ V. Menshikov, O. Volkova, N. Stukalo, A. Simakhova, *Social economy as a tool to ensure national security*, Journal of Security and Sustainability Issues 2017/7/2, s. 211.

Bibliografia

Akty prawne

- Sprawozdanie z Realizacji Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2017.
- Sprawozdanie z Realizacji Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020, edycja 2018, Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, Warszawa 2019.
- Uchwała nr 11 Rady Ministrów z dn. 31 stycznia 2019, zmieniająca uchwałę nr 164 z dn. 12 sierpnia 2014 roku w sprawie przyjęcia programu pod nazwą „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”.

Opracowania

- Balcerowicz L.**, *Wolność i rozwój. Ekonomia wolnego rynku*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998.
- Chojnacka K.J.**, *The Polish model of a social economy with the financial aspects and profits at background – from the general theory to practice*, eFinanse 2019/15/3.
- Czaja S.**, *Milenijne Cele Rozwoju – wsparcie rozwoju zrównoważonego czy globalna fikcja?*, w: „Rozwój – godność człowieka – gospodarowanie – poszanowanie przyrody”. *Księga Pamiątkowa prof. zw. dr hab. Franciszka Piontka*, PWE, Warszawa 2007.
- Czaja S., Bedla A., Włodarczyk J.**, *Wyzwania współczesnej ekonomii. Wybrane problemy*, Difin, Warszawa 2012.
- Defourny J., Develterre P.**, *The Social Economy: The Worldwide Making of a Third Sector*, w: *L'économie sociale au Nord et au Sud*, De Boeck 1999.
- Gazda Z.**, *O zastosowaniu koncepcji „kumulatywnej, okrężnej przyczynowości” do kategorii wyboru ekonomicznego*, w: U. Zagóra Jonszta (red.), *Dokonania współczesnej myśli ekonomicznej – znaczenie kategorii wyboru w teoriach ekonomicznych i praktyce gospodarczej*, Katowice 2010.
- Giza-Poleszczuk A., Hausner J.**, *Introduction – The social Economy and Growth*, w: A. Giza-Poleszczuk, J. Hausner (ed.), *The Social Economy in Poland. Achievements, Barriers to Growth and Potential in Light of Research Results*, Foundation for Social and Economic Initiatives, Warsaw 2008.
- Granovetter M.**, *The Impact of Social Structure on Economic Outcomes*, *Journal of Economic Perspectives* 2005/19/1.
- Grzeszczak J.**, *Bieguny wzrostu a formy przestrzeni spolaryzowanej*, *Prace Geograficzne* nr 173, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyńskiego, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1999.
- Hausner J.**, *Ekonomia i społeczne imaginarium*, *Biuletyn PTE* 2019/2.
- Hausner J.**, *Social economy and development in Poland*, w: *The Social Economy: International perspectives on economic solidarity*, Ash Amin Ed., Zed Books, London 2013.
- Mączyńska E., Pysz P.** (red.), *Społeczna Gospodarka Rynkowa: Polska i integracja europejska*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne & Fundacja Konrada Adenauera, Przedstawicielstwo w Polsce, Warszawa 2018.
- Menshikov V., Volkova O., Stukalo N., Simakhova A.**, *Social economy as a tool to ensure national security*, *Journal of Security and Sustainability Issues* 2017/7/2 [[https://doi.org/10.9770/jssi.2017.7.2\(4\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2017.7.2(4))].

- Mudura L.M.**, *The Evolution of the Social Economy Concept in Europe*, Annales of the University of Oradea, Economic Science Series 2015/24 (2).
- Myrdal G.**, *Przeciw nędzy na świecie*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1975.
- Polak E.**, *Rozwój zintegrowany a dobrobyt społeczno-ekonomiczny – trudności z pomiarem*, Nie-równości Społeczne a Wzrost Gospodarczy 2014/37 (1).
- Potts J., Hartley J.**, *How the social economy products innovation*, Review of Social Economy 2015/73/3.
- Ramotowski A.**, *Gospodarka rynkowa podgryza własne korzenie*, wywiad z prof. E. Mączyńską, Biuletyn PTE 2019/4 (84).
- Stiglitz J.E., Fitoussi J.P., Durand M.**, *Poza PKB. Mierzymy to co znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego*, Biuletyn PTE 2019/2.
- Stukalo N., Simakhova A.**, *Global parameters of Social Economy clustering*, Problems and Perspectives in Management 2018/16/1.
- Visser W., Tohurst N.** (red.), *The World Guide to CRS. A country by-Country Analysis of Corporate Sustainability and Responsibility*, New York, Routledge 2017.
- Waters-Lynch J, Potts J.**, *The social economy of coworking spaces: a focal point model of coordination*, Review of Social Economy 2017/75/4 [DOI: 10.1080/00346764.2016.1269938].

Strony internetowe

- fakty.ngo.pl/fakt/liczba-ngo-w-polsce; stan na 25.09.2019 r.
http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/download/files/EKONOMIA_SPOLECZNA/ES_2021-2027.pdf; stan na 4.10.2019 r.
<https://poradnik.ngo.pl/jak-mozna-wspolpracowac-z-administracja>; stan na 3.09.2019 r.
https://www.niw.gov.pl/wp-content/uploads/2019/09/Sprawozdanie_FIO_2018.pdf; stan na 3.09.2019 r.
Słownik języka polskiego, <http://sjp.pwn.pl/szukaj/rozwoj.html>; stan na 17.08.2019 r.

Katarzyna J. CHOJNACKA

SOCIAL ECONOMY IN POLAND AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract

Background: The article presents selected considerations about the Social Economy in Poland, combining them with determinants and indicators of economic development. The social economy was treated as part of the National Global Economy. Due to the nature of the considerations, the conclusions from the analysis of available qualitative and quantitative data – included in the content – were preceded by a concise presentation of the assumptions of both areas indicated in the title. The article corresponds with another text by the author on Social Economy, published in 2019. To avoid repetition, the current text has narrowed the analysis to only a few definitional and research aspects.

Research purpose: The author diagnoses the current state of Social Economy development in Poland in the context of economic development – including its measures and determinants. Because the text submitted for publication is an introduction to the issue of the Polish social economy, most of it is theoretical. The indirect goal was to analyze the available qualitative and quantitative data

preceded by an attempt to find current macro levels describing the indicated condition. The research hypothesis assumes that there is a relationship between the development of the social economy in Poland and the economic development of the State.

Methods: The article was based on a summary of the current literature on the subject (also English literature), reports, and available macroeconomic data. Therefore, it has a nature synthesizing socio-economic aspects.

Conclusions: As a result, the article is a compilation of several threads important for Poland's economic development. The analysis shows that there is still a need to deepen the analysis of the state of the Social Economy in Poland, of which the following text is part. Based on current data and research literature, it was found that a more precise assessment of the state of development will be possible at the first half of 2020, i.e. immediately after the publication of quantitative data by the Central Statistical Office.

Keywords: Social Economy, economic development, third sector of the economy.